

VÍT SLÍVA: BUBNOVÁNÍ NA SUDY

(2002)

Pro poezii Víta Slívy (* 1951) je typické střídání různých jazyků – meditativní reflexe, urputného slovního dobyteltví i krystalicky jemného a vroucného vzpomínání na idylu dětství. Vztah k rodovým kořenům a úmrtí rodičů tematicky určují zejména jeho sbírky *Volské oko* (1997), *Tanec v pochované base* (1998), *Grave* (2001), *Rodný hrob* (2004) a *Souvrať* (2007). Autor se tak vyprofiloval jako básník skutečnosti odcházející, ale i nepřetržitě navazující; básník se smyslem pro archetypální hodnoty rodiny, rodu, domova a krajiny (v jeho případě moravského Slezska). Určující je pro Slívu i neokázalý, ale přiznávaný a stále přítomný vztah

k Bohu, samorostlá víra, jež s Bohem stále počítá. Útěšná jistota víry a řádu splývá s jistotou tradice a s přitakáním místu religiozity v našem světě. Slívova metafyzika však vykazuje vždy zcela osobní, nezaměnitelně konkrétní povahu a mravní souvislosti i závazky. Bůh je objektem proseb, vzývání i pokání; nebe i peklo, spása i naděje mohou být hmatatelné i viditelné.

Sbírka *Bubnování na sudy* je věnována básníkům-lékařům Robertu Fajkusovi, Norbertu Holubovi a Petru Hrbáčovi, jakož i gymnáziu v Brně – Králově Poli (kde jmenovaní studovali a autor velkou část svého života učí). Uvnitř najdeme dedikace dalším literárním přátelům či vzorům – Vojtěchu Kučerovi, Bogdanu Trojakovi, Ludvíku Kunderovi, Vladimíru Holanovi. Přátelství patří k zásadním jistotám a hodnotám autorova srdce, společně s vrstvami paměti, řečí přírody a náboženskou vírou. Slíva pracuje s okruhem tradičních emblémů, symbolů a motivů (země, pole, stromy, hřbitov, zvony, sníh, ptáci, slunce, víno, srdce), kterým však dává hluboce prožívaný osobní smysl a jež jsou ve svém prapůvodním rozměru pevnou součástí jeho světa. Sám sebe představuje jako konkrétní bytost esenciálně vrostlou do krajiny, která je mu příslovečnou kolébkou i hrobem a je vždy výrazem či kontrapunktem duše. Pohled na živoucí tělo přírody, stávající se obrazem či předobrazem vnitřních dějů v člověku, je tedy vždy zrcadlovým odrazem, vyvolávajícím vědomí vlastní slabosti, dočasnosti, ohroženosti: „*měl bys teď vynést tvář do polí / a nechat ji roztrhat větrem.*“ (23) Lyrický subjekt se zde hlásí k onomu *venku*, neboť si uvědomuje, že je utvořen ze stejné látky jako přírodní svět, podrobuje se jeho zákonům a vyjadřuje mu plnou sounáležitost. Konfrontace s krajinou mu umožňuje dojít velkého oproštění, v němž

se vrací sám k sobě a svému určení, jež formuje básníkovu lidskou a duchovní tvář v neustálém setkávání, přijímání, oddávání se, oddalování, odmítání. V tomto procesu „tělo duši brání“ (19), a samozřejmě i naopak, iniciuje se nepřetržitý dialog (i polemický svár) duše a těla, vesnice a města, osamění a blízkosti, člověka a přírody. „Jazyk“ přírody překypuje náznaky a nápovědami, je plný tázání i nedořečenosti: „*Ten malý, svrasklý, dohnědlý šípek – / Jak by mi něco – / Jako by ode mě – // Sníh všechno maže.*“ (42)

Autorův lyrický subjekt se nevyhýbá otevřenému demonstrování ega a silných emocí, jejichž součástí se také stává nostalgie i patos sblíživčího intimního dotyku a objetí („*Ještě že je se mnou žena, / ústy vlahá, duší čirá. / Řeč z ní zurčí, rozččěna*“, 45), přecházející někdy až v měkký, (sebe)dojmavě plačtivý sentiment („*Sedím v zahradní restauraci u sklínky piva / a přes slzy vidím, jak mým dospělým synům / roztáčeji kolo štěstí. / Nechce se mi věřit, že už nejsou děti / a že se mé hrkavé srdce / za chvíli zastaví*“, 15). Tato nostalgie je ovšem rámována cudností a určitou tajnosnubností a permanentním zasvěčováním dosud nevinného a neznalého dětství do života („*Kéž by zase byla krutá zima, / a neptala se, co jsi zač! / Ve vzpomínkách tiše hřímá / tamten sníh a tamten pláč*“, 30). Dětství ve Slívově poezii získává podobu sladce idylické enklávy, je to čas „*sněžného chlapeckého stesku po mučivém muži*“ (30), čas touhy po dozrání a dospělosti a zároveň doba „*medvěda štěstí*“, kdy dítě obklopuje blažená nevědomost: „*Nevíš, že na lásku je tě ještě moc / ani že je tě ještě málo do hrobu.*“ (20) K dětství patří i puzení jej opustit a překonat, vyvléknout se z jeho omezení a proniknout do tajemného světa neznámého a nepoznaného, i s nebezpečím zklamání a ořesu („*[...] dítě / hledící s děsem na svoji nahotu, / když tělo chce poprvé láskou smrt vidět*“, 38). A dětství je také pramenem lidské role ve společenství, zdrojem, z něhož vzniká a o něž se opírá láska a všechny původní a jedinečné lidské city. Slívův reliéf dotváří i specifický laskavý humor, například v básni *Svatý obrázek* o knězi řítícím se na bohoslužby motocyklem veteránem: „*Mladý kaplan, modernista, není pokrokář: / z kopečka ubere – dn dn – dnd – / a zase ve válci rozpálí svatozář: / Tři čtvrtě na sedm! // Andělskou rychlostí uštknut jak zmijí, / šumí si vzduchem na služby Boží. / Už se vydýchá v sakristii, / jen ještě párkrát stroj v zatáčce složí.*“ (31)

Básník předznamenal svou knihu verši zobrazujícími fatální přitažlivost: „*Můra, když vidí světlo, / letí a uhoří v něm. / Člověk na to zděšeně hledí, // a nadále doufá, / že miluje.*“ (9) Motivy mūr a jiného podivuhodného hmyzu se objevují i v dalších básních – představují ono nesrozumitelné, spodní a odvrácené, nesou v sobě něco znepokojivého, dráždivého, pokušitelského, zdánlivě člověku vzdáleného, ale přece nějak jinotajně blízkého. Lyrický subjekt s tímto neznámým „poslem ze tmy“ marně zkouší vyjednávat a dát mu výhost: „*Otevřu okno, jako když zařvu: / Tam je tvé světlo, tam je tvůj žár! / Ani se nehneš, jsme přece pár. / Pak už to okno zavřu.*“ (52) Také člověk jakoby byl přitahován zdrojem, v němž může uhořet

a rozplynout se. Záhubný plamen však také odkazuje k plnosti života a jeho žáru, v němž se bytost kalí a pak i roztavuje – „hořící“ bytí stravuje, představuje zmar, ale i naplnění údele.

Paměť zaujímá v Slívově dostředivé poezii úlohu centra, z něhož všechno vychází a zase se do něj vrací jako do nejcennější pokladnice lidského existování. Subjektu také umožňuje sebepřekročení (někdy nezáměrné a nevědomé), neboť svou aktivitou neustále vstupuje do mysli ostatních, kde se odehrává jeho další život: „*Tiše se vtiskáme do jiných pamětí, / aniž to chceme. / Ležíme tam, jako odkazy v závěti, / do smrti němé.*“ (18) Stopy času jsou nepřehlédnutelné, zdá se, že člověk se nakonec skládá jen z paměti, která garantuje jeho kontinuitu a vazby rodinné, rodové, kmenové, jazykové, kulturní – pouto spojení s těmi, kteří tu byli před námi, je pevné a nedá se z něj vyvázat. Čas zároveň zůstává záhadou, jejíž rozřešení není v lidské moci ani kompetenci: „*Čas šplíchá z nebe jak z demižonu / přes trychtýř našich životů – kdovíkam.*“ (41) Paměť je tedy neodmyslitelně spojena s láskou, vytváří lidskou totožnost, integruje jedince do obecnější pospolitosti i užšího společenství. Její transpersonální charakter očišťuje, zároveň však nic nebude zapomenuto, všechny události jednou znova vytanou a budou osvětleny přímým a nezprostředkovatelným vztahem k Bohu. Paměť je tak darem, který utváří člověka, je zdrojem emocí, nostalgie, smutku, radosti, obohacuje a posiluje, zároveň před něj klade i mravní imperativ a nutnost obsah svojí paměti přijmout, unést a vyrovnat se s ní.

Všudy přítomnou hybnou silou je ve Slívově lyrice náboženské citění. Duchovnost zde oživuje hmotu, ale zároveň je hmota fundamentem a východiskem lidského přebývání ve světě. Ve všech proměnách, dějích a akcích se projevuje úběžník stálý, neměnný a scelující – Bůh. V básníkově pojetí se vše vrací k prázakladu „ticha“ a „kolébce“. Jeho Bůh je „doslovný“, tedy také dobrácký, spolehlivý, blízký, útěšný, jistý. Pomáhá dosahovat pokoru, prostotu, čistotu, průzračnost, tedy kvality a hodnoty, jež o něm zároveň svědčí a ukazují k němu. Víra člověka otevírá nejen útěše, ale i bolesti a zklamání, umožňuje mu nechat se jimi vést a učit, dosáhnout smíření, vyrovnanosti a odvahy být připraven podvolit se boží vůli. Bůh je v autorově pojetí přirozenou součástí života, je v něm obsažen tak bezprostředně, že ani není nutno jej hledat. Stává se všemocným činitelem, němým svědkem i věčnou otázkou a tajemstvím: „*A kůň mě vleče závějemí, / mrtvolu z hor. / Bůh plnou lopatou přihazuje, / jako by měl zase tvořit.*“ (44) Časté obrazy sněhu souzní s myšlenkou Bohuslava Reynka, že sníh je důkazem boží existence. Pro lyrický subjekt platí, že „*hvězdy jsou daleko, nebe blízko*“ (49). Bez „nebe“, všeho transcendentálního a vztahujícího se k nitru, duši a duchu, nelze život chápat ani žít, „*hvězdy*“ – zástupný symbol kosmu, nekonečna, potažmo snad i poznání a vědy – zůstávají v této souvislosti v pozadí. Ve srovnání s nebem se i „svět“ jeví jako „*nic než pouhé tam*“ (53). Bůh zůstává vždy „nedaleko“, stává se

přirozenou součástí našeho živobytí, které poskytuje i oživuje. Podle situace či lidského nastavení se buď skrývá, nebo je zřetelně rozpoznatelný, důvěrně známý, přítomný i v tichu a mlčení, provázející člověka životaběhem až po jeho závěr: „*A Bůh? / Klepe na rakev. / Nechce nazpátek dluh. / Musí jen smotat nit cév.*“ (13) Jeho právo na lidský život je předpokládáno a uznáváno, jen občas zazní jemně vyčítavé tázání po lidském místě a „budoucnosti“ v eschatologii: „*Ví aspoň on, kam se poději / tichostí hvězdných věrů, / až plamen zhasne a potmě doznějí / šramoty písmen na papíru?*“ (53) Bůh je také svědkem niterného sebezpytu, pokušení i onoho divokého, leckdy násilného a znásilňujícího zápasu duše a těla, ducha a mohutné, extatické síly přírody, jehož výsledkem sice může být poklesek a hřích, ale nikoli náboženská vlažnost, lhostejnost, či dokonce zápor. Samotná erotika se vždy druzí a propojuje se sexem a smrtí, jako například v závěrečné a do jisté míry erbovní básni sbírky: „*Bradou nám trhá kozlí zpě-e-ev, / v šourku se varlata vrtí. / Slyšíme při tom píseň svých stře-e-ev, / o tom, jak smrdíme smrtí. // Bože, ó Bože, ó Bože-e-e! / Dej ulehnout v listí s podzime-em. / O šutr nabrus své milostné nože / a vem si nás k sobě, ve-e-e-em!*“ (57) I sám vesmír se jeví eroticky („*A hvězdy se vrtí v klíně tmy dál*“, 54); erós tvoří, ale i vše vyostřuje, člověk se pod jeho vlivem a v jeho víru pohybuje na jakési hraně či hranici. Slívův Bůh je ale též Bohem dětí, starců a opilců, pochopitelně i básníků; autorova víra je aktem pokory a lítosti, které jsou samy o sobě daleko podstatnějším jazykem náboženství než jakékoli abstraktní spekulace.

Autorova faktura pracuje často s dramaticky vypjatými protiklady, střety něhy a surovosti, plesání a kleteb, modlitby a zaklínání; naturalistická syrovost sousedí s velebnou harmonií. K Slívově mámě slovní magii patří gnómičké věštby i ortely, sugestivní skřípoty i aliterace („*odkudsi šustí a škrabe*“, 50; „*vilné víno vlhčí*“, 54), básnickou krajinu vytváří a dotváří bohatá škála zvuků („*klap klap klap klap*“, 25; „*klapaje kopýtky*“, 36; „*klam – klam – klam*“, 41). Obrazy často naznačují abstraktní pohyb, pokusy procházet do jiných prostorů a (ne)možností („*včerejškem praskat v zítra*“, 18, „*sebou se přece nevyjásám*“, 19). Ve Slívově poezii se rým stává jakýmsi dechem básně, autor střídá všechny druhy rýmu (občas využívá zklamané očekávání) i vnitřní rýmy, kdy si slovo hledá souzvuk napříč básní. Každý výraz je vhodný k rýmu, vytváří velmi neobvyklé, někdy až dryáčnické, avšak velmi silné rýmové dvojice (*staromládenecky – pecky, ptáci – kontemplaci, zmijí – sakristii, zvon – bombardón, štrůdlu – kudlu, dn – dn – dn – sedm*). Často nahrazuje rým výraznou zvukovou korespondencí (*kraj – král, věčnost – rošt, intonace – vracet, modrá – odral*). Práce se zvukem ve Slívově pojetí dokladuje relativitu vzdáleností, které dokáže sklenout jeho až barokní vypjatost a citová naléhavost.

Tato poezie se svým zaměřením a duchem inspiruje tvorbou klasiků Bohuslava Reynka a Jana Skácela – zejména v pohledu na přetrvávající i neustále se proměňující krajinu, velebnou i posvěcenou, nositelku životodárných hodnot; přibližuje

se jim i důrazem na poselství a tajemství rodu. Slovní magií plnou zaříkadel, kleteb a zvukomalebného jiskření tíhne Slíva i k básnické faktuře Karla Šiktance. Formální vykrouženost a motivickým okruhem tradiční spirituality se vztahuje k prvním dvěma sbírkám mladšího Martina Stöhra, inklinací k hutné i rafinované prostotě k Bogdanu Trojakovi a též svým brněnským souputníkům Robertu Fajkusovi a Vojtěchu Kučerovi. Neokázalou religiózností, žasnoucím i vědomým naivismem stojí poblíž básnické dikce Jaromíra Zelenky.

Ukázka

Štědrý den ve vlaku

Vojtěchu Kučerovi

Krom bíločerných sněhů – stromů
má už krajina
jenom okr trav.
Na vánoce jede domů.
Duch si vzpomíná,
jak byl kdysi zdráv.

Venku slunko hryže jmelí,
lojná sýkora
ozobává knot.
Svatopostně nechumelí.
Soumrak krákorá
z havranů jak z not.

Bezcílná a sáhodlouhá
bývá zimní noc
staré koroptve.
Vlakovlace skřípe touha
nemít toho moc,
co je jenom tvé.

(22)

Vydání

Bubnování na sudy, Weles, Vendryně 2002. Těž in: *Boudní muzika*, Host, Brno 2006.

Ceny

Magnesia Litera za poezii, 2003.

Cena Nadace Českého literárního fondu, 2003.

Reflexe

Vít Slíva je básníkem toho, co odchází. Číst ho znamená slyšet ozvěnu zmizelého, zachytit poslední stíny toho, o čem snad už ani nevíme, že bylo navždy ztraceno. [...] Vít Slíva prohrává boj o svůj svět a je to zvláštní pohled. Pohled na něco, co v nás nikdy nebylo a přesto je to důvěrně známé.

Štefan Švec: „Utržené kotvy“, *Právo* 7. 11. 2002 (příl. *Salon*, s. 2).

Autor přitahuje „génus noci“. Je fascinován jejím tichem, imaginativní hrou se skutečností. Noc je dobou, kdy se rodí myšlenky „*jak klikatý let netopyra*“. Nabízí množství různých perspektiv, průhledů či zorných úhlů. Proto se stává nevyčerpateľným zdrojem inspirace, zdůvěrněním, ale i samotou. A není to vždy, řečeno s Jiřím Pištorou, samota – dar. Noc ovšem dokáže také s velkou naléhavostí vracet momenty dětství nezatížené „dočasností“, pomůže vytvořit jakýsi „útěšný azyl“.

Miroslav Chocholatý: „Hvězdy jsou daleko, nebe blízko...“, *Host* 2003, č. 2 (recenzní příl., s. XV).

Slívův obraz v této sbírce častěji ulpívá na věcech, které se jeví jako banální. Básnický hlas je ovšem vnímá jako cosi nesamozřejmého, jako prostor, ze kterého se rodí ničím neiritující, naopak jakousi skrytou katarzí naplněný patos. [...] Slíva vytváří obrazy především díky tomu, že básnickou redukcí spojuje několik obrazů a témat do jednoho slovního spojení. Tak „*krhavé srdce*“ není pouhým epitetem, je velmi naléhavou výzvou, která odkazuje ke konečnosti našeho bytování v tomto světě.

Jakub Chrobák: „A Bůh? Klepe na rakev“, *Tvar* 2003, č. 6, s. 2.

Vít Slíva je básníkem tvrdým. Tvrdým k sobě i ostatním. Rány po jeho úderech štípou potem. Bedňáci dávno uklízejí jeviště. Tělo však podupává. Nadále potřebuje pohyb. Stejně nutně jako ranní vyprošťovák.

Vojtěch Kučera: „Vít Slíva, Bubnování na sudy“, *Weles*, č. 15-16, s. 108.

Slívova religiozita je telurická. Bůh je bohem potop a požárů, spíše Bohem minulosti než dospělého věku; ve chvíli, kdy je „blíž“, je lyrik už v „kdysi“. [...] Slívova poezie nesměřuje k náboženské exaltaci nebo otupení, směřuje k tomuto světu: bytí nechápe eschatologicky, ale právě teluricky.

Milan Exner: „V tichosti rýmů zrají slova“, *Aluze* 2002, č. 3, s. 105, 106.

Slovo autora

Ano, *vnímat přítomnost jako užž minulou*: také tak lze mít „vědomí uplývajícího času“, a možná i, dovedeme-li to do důsledků, „vědomí smrti“. Zároveň však nic neuplývá, *všechno, co bylo, jest, jest* jedna veliká a stále větší (slouží-li ovšem paměť) Arkádie dětství.

„Málem mě na tom hřbitově zamkli!“ (rozhovor vedla redakce), *Host* 1997, č. 5, s. 9.

Vraťme se ještě do první půle devadesátých let. V čem byla tato doba pro tebe, jako básníka, jiná? Změnila se nějak tvoje témata? Poetika?

Poetika se změnila tím, že jsem začal psát převážně vázané verše. A tematika... Jako by odkudsi z hloubky vyvěřely motivy náboženské a jsou teď pro mě hodně důležité. Byly v mých básních občas už za komunistů, ale jen skrytě, v jinotajích a náznacích. A vedle toho a v kontrastu s tím se objevují motivy sexuální; poměrně často sahám k výrazům silně expresivním až vulgárním...

„Cvičila se mnou magická přitažlivost tištěného slova...“
(rozhovor vedl Miroslav Balaščík), *Host* 2006, č. 3, s. 7.

Bibliografie ohlasů

STUDIE: J. Trávníček, *Host* 2003, č. 1, s. 13–14.

RECENZE: Š. Švec, *Právo* 7. 11. 2002 (příl. *Salon*); M. Exner, *Aluze* 2002, č. 3; V. Kučera, *Weles* 2002, č. 15; A. Blažejovská, *Týdeník Rozhlas* 2003, č. 17; M. Chocholatý, *Host* 2003, č. 2; R. Kopáč, *Právo* 2. 5. 2003; J. Grombří, *Texty* 2003, č. 29; J. Chrobák, *Tvar* 2003, č. 6.

Jiří Zizler